

prosecutor's offices]. Candidate's thesis. Ternopil: Ternopolskyi nats.. ekonom. un-t [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy № 539/97-VR Pro poriadok vysvitleniia diialnosti orhaniv derzhavnoi vlady ta orhaniv mistsevoho samovriaduvanniia v Ukraini zasobamy masovoi informatsii. [Law of Ukraine № 539/97-BP On the procedure for covering the activities of public authorities and local governments in Ukraine by the media]. (1997, September 23). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-vr#Text> [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy Pro prokuraturu № 1789-XII. [Law of Ukraine № 1789-XII On the Prosecutor's Office]. (1991, November 05). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1789-12#Text> [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy Pro prokuraturu № 1697-VII. [Law of Ukraine On the Prosecutor's Office № 1697-VII]. (2014, October 14). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/card2#Card> [in Ukrainian].

8. Reformuvanniia prokuratury Ukrainy: instytutsiinyi aspekt. [Reforming the Prosecutor's Office of Ukraine: institutional aspect.]. Retrieved from: [tps://democracy-reporting.org/ua/public-prosecutors-ukraine/](https://democracy-reporting.org/ua/public-prosecutors-ukraine/) [in Ukrainian].

9. Tsyhanok, S. (2019). Pravovi zasady vzaiemodii orhaniv prokuratury iz ZMI ta hromadskistiu. [Legal principles of interaction of prosecutors with the media and the public]. *Pidpriumstvo, hospodarstvo i pravo*, 10, 107–110 [in Ukrainian].

10. Relations between the prosecutors and the media. (2013). Retrieved from: <https://www.coe.int/en/web/ccpe/opinions/preliminary-works/opinion8> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 24.10.2020

УДК 351.75

Павлютін Юрій Миколайович,
кандидат юридичних наук
докторант Національної академії Служби безпеки України
e-mail: pravo_i_bezpeka@ukr.net

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті здійснено розгляд загальних характеристик суб'єктів забезпечення національної безпеки України, а також питання розгляду окремих суб'єктів забезпечення національної безпеки України, визначення витоків їх систематизації та проблем імплементації результатів таких досліджень у сучасну практику управління державою.

Узагальнено, що діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки України в заходах запобігання, реагування та ліквідації загроз національній безпеці України відноситься до розряду складних завдань.

Автор наголошує на можливості розгляду в якості суб'єктів забезпечення національної безпеки України ряду міжнародних організацій, які статутними завданнями мають забезпечення колективної (міжнародної) безпеки.

Автор доходить до висновку, що подальші наукові розвідки проблеми суб'єктів забезпечення національної безпеки доцільно проводити окремо для підсистем забезпечення: 1) стримування; 2) стійкості; 3) взаємодії.

Ключові слова: національна безпека України, забезпечення національної безпеки України, суб'єкт забезпечення національної безпеки України, система суб'єктів забезпечення національної безпеки України

Pavlyutin Yu. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE SYSTEM OF SUBJECTS OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The article considers the general characteristics of the subjects of national security of Ukraine, as well as the consideration of individual subjects of national security of Ukraine, determining the origins of their systematization and problems of implementation of the results of such studies in modern governance.

It is generalized that the activity of the subjects of ensuring the national security of Ukraine in measures to prevent, respond to and eliminate threats to the national security of Ukraine belongs to the category of complex tasks.

The author considers the subject of activity in inseparable connection with what exactly this activity is aimed at, ie with the object of activity, because in reality the subjects and objects of security can act both at the same time.

The author emphasizes the main role of the individual in the regulation of social relations, the secondary role of society, and highlights the role of the state as a tool to protect the interests of the individual and society in ensuring national security of Ukraine.

The author analyzes the provisions of the National Security Strategy on the introduction of a national system to ensure a high level of readiness of society and the state to respond to a wide range of threats.

The author notes the changes in the state policy of national security regarding the hierarchy of the main subjects of national security of Ukraine.

The author emphasizes the possibility of considering as subjects of national security of Ukraine a number of international organizations whose statutory tasks are to ensure collective (international) security.

The author comes to the conclusion that further scientific investigations of the problem of the subjects of national security should be conducted separately for the subsystems of support: 1) deterrence; 2) stability; 3) interaction.

Keywords: national security of Ukraine, ensuring national security of Ukraine, subject of ensuring national security of Ukraine, system of subjects of ensuring national security of Ukraine

Постановка проблеми. Пізнання сучасного розуміння публічних відносин між державою та особою, обмеження домінування втручання держави в справи особистості передбачають створення балансу в системі публічних інститутів як державних, так і недержавних. З їх допомогою реалізуються і охороняються ті соціальні основи, без яких неможливі розвиток економіки і культури, забезпечення цілісності і сталого розвитку України, становлення громадянського суспільства.

Визначення суб'єктів забезпечення національної безпеки, як особливої категорії, є закономірним процесом диференціації правових відносин в цій сфері, що сприятиме створенню дієвого організаційного механізму регулювання суспільних відносин в системі забезпечення національної безпеки України.

Оптимізація механізму регуляції відносин у сфері публічного адміністрування в сфері забезпечення національної безпеки, обумовлює чітке визначення і розуміння певними публічними особами їх прав і обов'язків, не властивих іншим суб'єктам права, що, в свою чергу, вимагає переосмислення поняття «державного суб'єкта», виділення характерних рис такої категорії, як «не державний суб'єкт», що обумовлений їхнім правовим статусом. Стан визначеності може бути різним, і залежить від характеристики суб'єкта суспільних відносин, що обумовлено певними особливостями сфери його діяльності та відповідним правовим статусом.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальною теоретичними дослідженнями питань місця, ролі та статусу суб'єктів в різних сферах публічного управління займалися багато вітчизняних правознавців, зокрема: В. Авер'янов, Л. Біла-Тіунова, Ю. Битяк, С. Ківалов, О. Корнієвський, В. Настюк, Н. Нижник, О.Оболєнський, Ю. Годика та ін. В сфері забезпечення національної безпеки питання суб'єктного складу досліджували Б. Кормич, В. Крутов, В. Ліпкан, В. Пилипчук, Л. Радовецька, М. Сергієнко, О. Тихомиров. Практичним проблемам забезпечення національної безпеки, різним аспектам її забезпечення окремими державними органами приділено також достатньо уваги. Разом з цим питання розгляду окремих суб'єктів забезпечення національної безпеки України, визначення витоків їх систематизації та проблем імплементації результатів таких досліджень у сучасну практику управління державою залишаються практично не дослідженими сучасною правовою наукою.

Метою статті є викладення результатів проведеного аналізу системи суб'єктів забезпечення національної безпеки України та формулювання на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо подальших розвідок у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ураховуючи те, що адміністративна реформа є складовою державної, економічної, соціальної реформи і передбачає зважених докорінних змін у роботі суб'єктів забезпечення національної безпеки, організації практичного виконання завдань держави і суспільства, виникає необхідність уточнення завдань, функцій суб'єктів забезпечення національної безпеки України, зокрема в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, зумовлена збільшенням кількості дестабілізуючих факторів у країні, які пов'язані з економічним, соціальним, політичним станом. Уточнення функцій на сучасному етапі розвитку України з урахуванням реальних і потенційних загроз її національній безпеці, особливо у внутрішньополітичній сфері, має наукове та практичне значення. Діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки України в заходах запобігання, реагування та ліквідації таких загроз відноситься до розряду складних завдань [1].

З філософської точки зору суб'єкт діяльності є носієм такої діяльності, уособленням активного творчого витоку самої діяльності. Первинно, як вказують автори Філософського словника, поняттям суб'єкт позначали носія властивостей, станів та дій, що було тотожним поняттям «субстанції» - об'єктивної реальності в аспекті внутрішньої єдності всіх форм її саморозвитку, всього розмаїття явищ природи та історії, включаючи людину та її свідомість, фундаментальної категорії наукового пізнання, теоретичного відображення конкретного [2, с.546]. У контексті забезпечення безпеки важливим є розгляд суб'єкта діяльності у нерозривному зв'язку з тим, на що саме спрямована ця діяльність, тобто з об'єктом діяльності, оскільки в реальності суб'єкти й об'єкти забезпечення безпеки можуть виступати одночасно і тим й іншим.

В сучасній українській мові «суб'єктом» називають особу, групу осіб, організацію, яким належить активна роль у певному процесі, акті; особу або організацію як носія певних прав і обов'язків [3, с. 1211].

Теорія національної безпеки відносить до суб'єктів забезпечення всі державні та суспільні інституції, які є учасниками процесу забезпечення національної безпеки, а саме: апарат держави як систему державних органів, органи місцевого самоврядування, громадян та їх об'єднання. З цього переліку виокремлюються суб'єкти, які наділені державно-владними повноваженнями, і суб'єкти, які ними не наділені, хоча в деяких випадках можуть мати певний обсяг делегованих державно-владних повноважень. [4, с.84-85].

Як вказував В. Ліпкан, система національної безпеки є багатокомпонентною, звичайно постає потреба в існуванні спеціальної підсистеми, мета функціонування якої полягала б у забезпеченні функціонування та розвитку самої системи, тобто, у забезпеченні життєздатності її системоутворюючих елементів, зокрема національних інтересів людини, суспільства держави. Такою системою і є система забезпечення національної безпеки [5, с. 57]. При цьому, на його думку, основу такої системи забезпечення національної безпеки України складають органи, сили та засоби забезпечення національної безпеки, які вживають систему теоретико-методологічних, нормативно-правових, інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, кадрових, науково-

технічних, ресурсних та інших заходів, спрямованих на забезпечення процесу управління загрозами та небезпеками, за якого державними і недержавними інституціями гарантується прогресивний розвиток українських національних інтересів, джерел духовного і внутрішнього добробуту народу України, ефективне функціонування самої системи національної безпеки України [5, с. 58].

В. Смолянук у власному дослідженні системних засад національної безпеки також звертає увагу на наявність двох ключових систем, які безпосередньо причетні до забезпечення суспільства, держави, громадянина: а) системи національної безпеки та б) системи забезпечення національної безпеки [6, с. 108], та той факт що «... відбувається активізація не лише відповідних державних механізмів, а й залучення громадян, формально дистанційованих від сфери національної безпеки і оборони, до прийняття рішень, що стосуються забезпечення суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності України, захисту конституційного ладу та забезпечення правонаступності політичної влади [6, с. 114]». Також вказаний автор приходиться до висновку, що друга система є похідною від першої, що, на нашу думку, дозволяє вести мову про те, що основною функцією суб'єктів цієї системи є забезпечення збалансованого співіснування інтересів особи, суспільства і держави через моніторинг, діагностування, виявлення та ідентифікацію, запобігання й припинення, мінімізацію та нейтралізацію дії внутрішніх та зовнішніх загроз і небезпек. Реагування на загрози має бути адекватним не лише їх характерові та масштабам, а й рівню бажаного і можливого стану забезпечення національної безпеки [6, с. 115].

За позицією О. Нестеренка система суб'єктів забезпечення національної безпеки охоплює: 1) керуючу підсистему (Президент України); 2) керовану підсистему: – сили безпеки (розвідувальні та правоохоронні органи, сили цивільного захисту, державні органи спеціального призначення, наділені правоохоронними функціями, та інші органи); – сили оборони (Збройні Сили України та інші утворені відповідно до чинного законодавства військові формування, розвідувальні та правоохоронні органи й органи спеціального призначення, наділені правоохоронними функціями); – оборонно-промисловий комплекс; – громадяни та громадські об'єднання; 3) допоміжні ланки системи (судові органи, Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, міжнародні інституції тощо) [7, с. 37-38].

Отже, суб'єкт забезпечення національної безпеки є однією з основних категорій, що використовуються для розкриття змісту такої системи. Традиційно їй має приділятися багато уваги на нормативно-правовому рівні, оскільки в сучасній правовій державі визначення повноважень суб'єктів будь-якої державної діяльності та окреслення сфери їх компетенції є основним засобом її розбудови.

Як вказує В. Антонов, такі суб'єкти наділяються спеціальною правосуб'єктністю [8, с. 375].

Разом з цим вказаний автор наголошує, що ніхто із суб'єктів системи забезпечення національної безпеки не наділений такою державно-правовою правоздатністю, яку має народ України – суверенний носій влади [8, с. 420]. Виходячи з цього В. Антонов приходиться до висновку, що суб'єктам системи забезпечення національної безпеки притаманні такі найбільш характерні ознаки, як: а) вони займають особливе місце у відносинах влади з огляду на те, що саме вони здійснюють владу в системі забезпечення національної безпеки; б) наділені винятковими повноваженнями; в) дії і вчинки суб'єктів системи забезпечення національної безпеки переважно мають владно-імперативний характер; г) наділені неоднаковими правами й обов'язками, іншими словами, різною за змістом державно-правовою правоздатністю; д) мають особливий механізм реалізації своїх повноважень; е) специфіка деяких з них полягає у тому, що вони виступають лише як суб'єкти конституційно-правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки і не можуть бути суб'єктами інших правових відносин [8, с. 376].

На думку С. Кобко, головними ознаками суб'єктів публічної адміністрації в механізмі реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України є наявність публічно-правового статусу, а також організаційно-структурний характер їх діяльності [9, с. 86].

Сучасні демократичні процеси беззворотно змінюють систему основних суб'єктів забезпечення національної безпеки України на що, зокрема, вказував О. Нестеренко [7]. Основну роль у регулюванні суспільних відносин об'єктивно відіграє особа, а другорядну - суспільство, виділяючи роль державі в першу чергу як інструменту захисту інтересів особи і суспільства. Відповідно питання національної безпеки та ролі особи і громадянина в її забезпеченні знаходяться в тісному діалектичному взаємозв'язку. Так, згідно із ч. 1. ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки є складовими сектору безпеки і оборони країни [10], а держава, на виконання п. 47 Стратегії національної безпеки запровадить національну систему стійкості для забезпечення високого рівня готовності суспільства і держави до реагування на широкий спектр загроз, що передбачатиме, серед іншого, дієву координацію та чітку взаємодію органів сектору безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій [11].

Як зазначає Р. Валіхновський, демократизація полягає у становленні в державі принципів демократії, принциповому повороті насамперед до інтересів і потреб населення. Відповідно вона пов'язана з визнанням верховенства конституції і законів, прийнятих від імені народу, дотримання прав і свобод людини та громадянина. Останніми роками набувають поширення ідеї пом'якшення ієрархічної структури держави, розвитку «сітьових» структур, тобто змістового наповнення відносин партнерства, кооперації, поліпшення культури взаємин і морально-психологічного клімату в країні. За цих умов громадяни перестають бути

тільки об'єктами управління та простими скаржниками, а стають «клієнтами» державних органів, споживачами державних адміністративних та соціальних послуг [12].

Відповідно, у державній політиці забезпечення національної безпеки змінюється ієрархія основних суб'єктів національної безпеки. На перше місце за нормальних умов (тобто відсутності війни чи надзвичайного стану) об'єктивно виходить особа, на друге - суспільство, а на третє - держава, яка насамперед стає інструментом захисту інтересів особи і суспільства. При цьому очевидно, що в найближче десятиріччя держави залишаться основною одиницею світового порядку. Це висуває підвищені вимоги до спроможності системи забезпечення національної безпеки щодо виявлення, запобігання та нейтралізації загроз у політичній, економічній та інших сферах життєдіяльності суспільства і держави. Але будь-яка країна, що претендує на скільки-небудь помітну роль у світі, сьогодні вимушена дотримуватися цієї ієрархії [12].

О. Корнієвський зазначає, що неоднозначне ставлення вчених країн пострадянського простору до проблеми недержавної системи забезпечення національної безпеки як складової національної безпеки держави обумовлено низкою причин цілком об'єктивного характеру: для політиків, вчених, загалом для суспільства і країн молодого демократії, що позбулися свого тоталітарного минулого, коли усіма проблемами суспільства «опікувалася» держава та одержавлені громадські організації, постало завдання осмислення за нових зовнішньо- та внутрішньополітичних реалій як сучасної політики національної безпеки (тим більше - у зв'язку з появою нових глобалізаційних викликів і загроз), так і нової проблеми, пов'язаної з можливостями впливу інститутів громадянського суспільства на розроблення та формування політики національної безпеки, конструктивне вирішення якої (цієї проблеми) багато в чому може визначити подальші шляхи розвитку країн з перехідною політичною системою в умовах «демократичного транзиту» [13].

На думку М. Левицької, суб'єктів забезпечення національної безпеки можна класифікувати за обсягом повноважень: суб'єкти, діяльність яких безпосередньо підпорядкована завданням забезпечення національної безпеки, як у комплексі, так і окремим із них (Рада національної безпеки й оборони України, правоохоронні та інші державні виконавчі органи спеціальної компетенції); суб'єкти, для яких така діяльність є одним з основних, але не єдиним напрямом (вищі органи законодавчої, виконавчої та державної влади); суб'єкти, для яких участь у забезпеченні національної безпеки не є основною діяльністю (всі інші державні й громадські організації) [14, с. 66].

Також з метою відображення системних характеристик забезпечення національної безпеки доцільним є врахування класифікації суб'єктів адміністративного права, наприклад, запропонованої С. Стеценко: індивідуальні (громадяни України; іноземці; особи без громадянства); колективні (державні (Президент України; органи виконавчої влади; інші державні органи й організації); недержавні (органи місцевого самоврядування; об'єднання громадян; релігійні організації; інші недержавні органи та організації) [15].

Як попередньо ми посилалися на позицію О. Корнієвського, так і В. Ліпкан вказував на існування як державної системи забезпечення національної безпеки України, так і недержавної системи забезпечення національної безпеки України реалізація якої здійснюється відповідними суб'єктами. За його позицією недержавна складова системи забезпечення національної безпеки України покликана забезпечити збалансованість реалізації інтересів особи, суспільства і держави [16]. Вбачається, що з урахуванням того, що свідомо участь у заходах забезпечення національної безпеки є відображенням можливості особи реалізувати власні конституційні права і свободи людини, у тому числі, забезпечити власну безпеку, запропоновані В. Ліпканом (в авторському проекті Закону України «Про недержавне забезпечення національної безпеки України» [17]) визначення та класифікація таких суб'єктів можуть бути застосовані з урахуванням положень Закону України «Про національну безпеку України» щодо структури сектора безпеки і оборони країни.

Як слідує з наукового аналізу публікацій різних авторів, що спрямовані на дослідження складу сектора безпеки і оборони, нормативних актів, які були прийняті на виконання положень Закону України «Про національну безпеку України», а також з метою приведення у відповідність до нього інших нормативно-правових актів, коло суб'єктів забезпечення національної безпеки не обмежується лише тими, що зазначені у ч. 2 ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України», а також, враховуючи глобалізаційні процеси, може включати до себе і суб'єктів міжнародного безпекового середовища.

Так, наприклад, О. Турченко відмічає, що: «незалежно від рівня безпеки – національної, регіональної, міжнародної – завжди об'єктом її забезпечення виступають інтереси того чи іншого суб'єкта і на сьогодні часто інтереси одного суб'єкта підміняються інтересами іншого. Так, національний інтерес в умовах глобалізації інколи підміняється гуманітарними інтересами або інтересами «міжнародного співтовариства» [18].

О. Тихомиров досліджуючи інформаційну безпеку, спирається на необхідність формування системи забезпечення міжнародної безпеки, яка базується на «домовленостях», що закріплені відповідними міжнародними актами та є результатом діяльності окремих міжнародних організацій. На підставі цього ними запропоновано виділяти у системі забезпечення національної безпеки три групи суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки: міжнародні організації; державу в особі державних організацій; недержавні організації, громадяни та їх об'єднання [4, с. 86].

Аналіз чинного законодавства та теоретичних досліджень, дозволяє стверджувати, що міжнародні організації статутними завданнями яких є забезпечення колективної (міжнародної) безпеки, в системі національної безпеки України можуть виступати як її суб'єкти. Наразі слід зауважити, що в свою чергу міжнародні організації можуть бути, як урядові, так і не урядові міжнародні організації. Іншими словами делеговані представники міжнародних організацій можуть бути представлені як державними суб'єктами, так і не державними суб'єктами.

Серед міжнародних організацій, як суб'єктів системи забезпечення національної безпеки України, так і інших держав, варто зазначити: Європейський Союз (ЄС); Організацію Об'єднаних Націй (ООН); Організацію Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО); Шанхайську організацію співробітництва (ШОС); група держав по боротьбі з корупцією (ГРЕКО); Північноатлантичний Альянс (НАТО); Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) та ін.

Висновки. З викладеного слідує що Закон України «Про національну безпеку України», а також чинна Стратегія національної безпеки, містять доволі узагальнені формулювання механізмів забезпечення національної безпеки, основ відповідної діяльності як державних, так і недержавних суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Стратегія національної безпеки, при цьому прямо не здійснює систематизацію суб'єктів забезпечення національної безпеки, але закріплює основні засади відповідної діяльності, вказуючи на: «стримування» як сферу державної діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки; «стійкість» як здатність держави та суспільства, а отже й громадян та їх організацій (недержавного сектора), адаптуватися до змін безпекового середовища й розвинути можливості підтримувати своє стале функціонування та функціонування ключових безпекових інституцій; «взаємодію» як вектор розвитку стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед з ЄС і НАТО та їх державами-членами, США, прагматичного співробітництва з іншими державами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сергієнко М.Г. Функціональні зміни суб'єктів забезпечення національної безпеки у внутрішньополітичній сфері. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 2. С. 308-317.
2. *Философский словарь* / под ред. И.Т. Фролова. М. Республика. 2001. 719 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.
4. *Забезпечення інформаційної безпеки як функція сучасної держави*: моногр. / О. О. Тихомиров; заг. ред. Р. А. Калужний. Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НА СБ України, 2014. 196 с.
5. Ліпкан В. А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України. *Право і Безпека*. 2003. Т.2, №4. С. 57-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2003_2_4_14
6. Смолянюк В.Ф. Системні засади національної безпеки України. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. Серія: Політологія. 2018. № 2. С. 107-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2018_2_11
7. Нестеренко О.В. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України. *Право і Безпека*. 2020. № 2. С. 33-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2020_2_6
8. Антонов В.О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / наук. ред. Ю.С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
9. Кобко Є. В. Система суб'єктів публічної адміністрації в механізмі реалізації державної політики забезпечення національної безпеки України. *Прикарпатський юридичний вісник*. №4(25). том 2. 2018. С.84-89.
10. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n10>
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України": Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020?find=1&text=%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD+%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA#w1_1
12. Валіхновський Р. Підходи щодо побудови гуманітарної парадигми забезпечення національної безпеки. *Вісник Національної академії державного управління*. Випуск № 1 / 2010. С.243-253.
13. Корнієвський О.А. Недержавна система забезпечення національної безпеки держави: концептуальні засади. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2008. Вип. 42. С. 231-240.
14. Левицька М.Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2002. 206 с.
15. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. К.: Атіка, 2008. 624 с.
16. Проект Доктрини недержавного забезпечення національної безпеки України. URL: <http://www.antiterunity.org/ru/conferences/030409/speech/lipkan.php>

17. Проект Закону України «Про недержавне забезпечення національної безпеки України» (автор проекту В.А. Липкан). URL: <https://www.google.com.ua/search?hl=ru&source=hp&ei=ft4sW5LRBJKVMwW1-pnQCw&q=%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82+%D0%97>

18. Турченко О.Г. Щодо ідентифікації категорій «інтерес» та «національний інтерес» як об'єктів забезпечення безпеки. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 1. С. 61-67.

REFERENCES:

1. Serhienko, M.H. (2013). Funktsionalni zminy subiektiv zabezpechennia natsionalnoi bezpeky u vnutrishnopolitychnii sferi. [Functional changes in the subjects of national security in the domestic political sphere]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, 2, 308-317 [in Ukrainian].

2. Frolov, Y.T. (Ed.). (2001). *Fylosofskiy slovar*. [Philosophical Dictionary]. M. Respublyka [in Russian].

3. Busel, V. T. (Ed.). (2003). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].

4. Kaliuzhnyi, R. A. (Ed.). (2014). *Zabezpechennia informatsiinoi bezpeky yak funktsiia suchasnoi derzhavy: monohr*. [Ensuring information security as a function of the modern state: monograph]. Tsentr navch.-nauk. ta nauk.-prakt.vyd. NA SB Ukrainy [in Ukrainian].

5. Lipkan, V. A. (2003). Poniattia systemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. [The concept of national security of Ukraine]. *Pravo i Bezpeka*, 4, 57-60. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2003_2_4_14 [in Ukrainian].

6. Smolianiuk, V.F. (2018). Systemni zasady natsionalnoi bezpeky Ukrainy. [Systemic principles of national security of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho". Seriia : Politolohiia*, 2, 107-126. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2018_2_11 [in Ukrainian].

7. Nesterenko, O.V. (2020). Systema subiektiv zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy. [The system of subjects of national security and defense of Ukraine]. *Pravo i Bezpeka*, 2, 33-39. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2020_2_6 [in Ukrainian].

8. Antonov, V.O. (2017). *Konstytutsiino-pravovi zasady natsionalnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia*. [Constitutional and legal principles of national security of Ukraine: monograph]. Kyiv: TALKOM [in Ukrainian].

9. Kobko, Ye. V. (2018). Systema subiektiv publichnoi administratsii v mekhanizmi realizatsii derzhavnoi polityky zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy. [The system of public administration in the mechanism of implementation of state policy of national security of Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, 4(25), 84-89 [in Ukrainian].

10. *Zakon Ukrainy Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy № 2469-VIII*. [Law of Ukraine On the national security of Ukraine № 2469-VIII]. (2018, June 21). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/ed20180621#n10> [in Ukrainian].

11. *Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku "Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy" № 392/2020*. (2020). [Decree of the President of Ukraine On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of September 14, 2020 "On the National Security Strategy of Ukraine"]. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020?find=1&text=%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD+%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA#w1_1 [in Ukrainian].

12. Valikhnovskiy, R. (2010). *Pidkhydy shchodo pobudovy humanitarnoi paradyhmy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky*. [Approaches to building a humanitarian paradigm of national security]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia*, 1, 243-253 [in Ukrainian].

13. Korniiievskiy, O.A. (2008). *Nederzhavna systema zabezpechennia natsionalnoi bezpeky derzhavy: kontseptualni zasady*. [Non-state system of national security: conceptual principles. Scientific notes of the Institute of Political and Ethnonational Studies. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 42, 231-240. [in Ukrainian].

14. Levyska, M.B. (2002). *Teoretyko-pravovi aspekty zabezpechennia natsionalnoi bezpeky orhanamy vnutrishnikh sprav Ukrainy*. [Theoretical and legal aspects of ensuring national security by the bodies of internal affairs of Ukraine]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

15. Stetsenko, S.H. (2008). *Administratyvne pravo Ukrainy: Navchalnyi posibnyk*. [Administrative Law of Ukraine: Textbook]. K.: Atika [in Ukrainian].

16. *Proekt Doktryny nederzhavnoho zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy*. [Draft Doctrine of non-state national security of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.antiterunity.org/ru/conferences/030409/speech/lipkan.php> [in Ukrainian].

17. *Proekt Zakonu Ukrainy «Pro nederzhavne zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy»* (avtor projektu V.A. Lipkan). [Draft Law of Ukraine "On Non-State Security of National Security of Ukraine" (author of the project VA Lipkan)]. Retrieved from: <https://www.google.com.ua/search?hl=ru&source=hp&ei=ft4sW5LRBJKVMwW1-pnQCw&q=%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82+%D0%97> [in Ukrainian].

18. Turchenko, O.H. (2013). *Shchodo identyfikatsii katehorii «interes» ta «natsionalnyi interes» yak obiektiv zabezpechennia bezpeky*. [Regarding the identification of the categories "interest" and "national interest" as

УДК: 342.95 (477)

Рувін Олександр Григорович,
кандидат юридичних наук,
директор Київського науково-дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України
<https://orcid.org/0000-0003-0162-4686>

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ

У статті, спираючись на аналіз норм чинного законодавства та наукові погляди вчених, надано характеристику громадському контролю за діяльністю судово-експертних установ. Наголошено на тому, що сьогодні існує нагальна необхідність збільшення вагомості участі громадськості у контролі за діяльністю судово-експертних установ, зокрема в частині забезпечення об'єктивності, неупередженості, безкорупційності та інших вимог законності діяльності судово-експертних установ.

Обґрунтовано, що громадський контроль слід розглядати як певне соціально-правове явище, в основі якого лежить конституційний принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність.

Доведено, що громадський контроль за діяльністю судово-експертних установ наразі є достатньо обмеженим. Наголошено, що такий стан участі громадськості в контролі в означеній сфері слід вважати обумовленим безпосередньо встановленою заборонаю під загрозою передбаченої законом відповідальності втручатися будь-кому в проведення судової експертизи. При цьому присутність учасників процесу в передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи не можна вважати залученням громадськості до контролю діяльності судово-експертних установ, оскільки мова йде про окремих осіб, які мають безпосереднє відношення до проведення експертизи.

Ключові слова: контроль, громадський контроль, законодавство, судово-експертні установи.

Ruvyn O. PROBLEMS OF PUBLIC CONTROL OVER THE ACTIVITIES OF JUDICIAL EXPERT INSTITUTIONS

The article, based on the analysis of current legislation and scientific views of scientists, provides a description of public control over the activities of forensic institutions. It is emphasized that today there is an urgent need to increase the importance of public participation in monitoring the activities of forensic institutions, in particular in terms of ensuring objectivity, impartiality, corruption and other requirements of the legality of forensic institutions.

It is substantiated that public control should be considered as a certain socio-legal phenomenon, which is based on the constitutional principle of state responsibility to man for his activities.

It has been proven that public control over the activities of forensic institutions is currently quite limited. It is emphasized that this state of public participation in the control in this area should be considered due to the directly established prohibition under the threat of statutory liability to interfere with anyone in the forensic examination. In this case, the presence of participants in the process in cases provided by law during the forensic examination can not be considered public involvement in monitoring the activities of forensic institutions, as these are individuals who are directly related to the examination.

Key words: control, public control, legislation, forensic institutions.

Постановка проблеми. Здійснення громадського контролю за органами державної влади є важливим чинником побудови громадянського суспільства. Громадський контроль за діяльністю органів публічної влади є необхідною умовою становлення демократії, утвердження громадянського суспільства, гарантування соціальної стабільності [1, с. 33]. Громадський контроль – це публічна перевірка громадянським суспільством діяльності держави на відповідність проголошеним нею цілям, коригування цієї діяльності і самих цілей, підпорядкування політики держави, діяльності її органів і посадових осіб інтересам суспільства, а також нагляд громадянського суспільства за діяльністю державних органів та органів місцевого самоврядування, спрямованою на захист і забезпечення прав і законних інтересів людини та фундаментальних свобод, і на повагу до них [2]. Конституція України у ст. 3 визначає головні принципи взаємодії держави і суспільства, а саме: людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Перелічені конституційні принципи знаходять свій вияв у тому числі й через громадський контроль за різними сферами державної діяльності. Законодавство певним чином освітлює окремі аспекти реалізації названих конституційних принципів через громадський контроль.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі проблемні питання, пов'язані із здійсненням громадського контролю у різних сферах суспільного життя у своїх наукових працях розглядали: А. Ключко, 2020. Випуск 8. Спецвипуск